

Actituds lingüístiques del professorat de llengües primeres i segones en formació. Caracterització del valencià estàndard i no estàndard¹

*Linguistic attitudes of first- and second-language teachers in training.
Characterization of standard and non-standard Valencian*

M.ª Begoña GÓMEZ-DEVÍS* i José M. BUZÓN GARCÍA**

* Universitat de València

** Institut d'Educació Secundària Els Évols (l'Alcúdia)

Data de recepció: 28 de febrer de 2023

Data d'acceptació: 4 de juliol de 2024

RESUM

Aquest article analitza les percepcions i les actituds lingüístiques del futur professorat de castellà i valencià (estudiants del Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària de la Universitat de València) envers les varietats estàndard i no estàndard del valencià. La investigació interpreta les dades recollides dels participants mitjançant la tècnica d'aparellament de veus disfressades (de l'anglès *matched-guise technique*) tenint en compte el grau d'identificació i d'ús que han assignat a les interaccions comunicatives, la consideració ideològica dels parlants d'una o altra varietat i la identificació de trets personals. Entre les conclusions, destaca la valoració generalitzada de la varietat estàndard (VE), que mostra la puntuació més alta, un prestigi i una consideració social superiors i una vinculació més estreta amb les habilitats comunicatives, i només és superada puntualment per la varietat no estàndard (VNE) en uns àmbits determinats, com ara la competència de socialització.

PARAULES CLAU: actituds lingüístiques, valencià, varietat estàndard / no estàndard, formació de professorat, tècnica d'aparellament de veus disfressades.

ABSTRACT

This paper analyzes the perceptions and attitudes of future teachers of Spanish and Valencian (students of the University Master's Degree Course in Secondary Education Teaching at Valencia University) towards the standard and non-standard varieties of Valencian. The research interprets the data collected from the participants by the matched-guise technique in accordance with the degree of identification and use they have assigned to the communicative interactions, the ideological consideration of the speakers of one or another variety, and the identification of personal traits. Among the conclusions, the generalized evaluation of the stan-

CORRESPONDÈNCIA: M.ª Begoña Gómez-Devís. Universitat de València. Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Facultat de Magisteri.AVINGUDA DELS TARONGERS, 4. 46022 VALÈNCIA. A/e: mabegode@uv.es. Tel.: 963 864 485.

1. Aquesta investigació s'ha desenvolupat dins el Grup d'Investigació de la Universitat de València (GIUV2014-188), Proyecto para el Estudio Sociolingüístico del Español de Valencia-PRESEVAL.

dard variety stands out, showing the highest score, greater prestige and social consideration, as well as closer links to communication skills, and it is only occasionally surpassed by the non-standard variety in certain areas, such as socialization competence.

KEYWORDS: language attitudes, Valencian, standard / non-standard language, teacher training, matched-guise technique.

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

La llengua catalana és present en quatre estats europeus: Andorra, Espanya, França i Itàlia. A Espanya es parla en diferents comunitats autònomes (Catalunya, les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, Aragó i Múrcia) amb diversos marcs curriculars que gestionen una presència desigual en el món educatiu; així, mentre que a Catalunya i a les Illes Balears la llengua catalana ha tingut reconeixement vehicular des de fa dècades, en l'àmbit valencià hi havia l'elecció de llengua fins fa ben poc temps.

Les llengües són sistemes complexos de naturalesa variable, fet que incidix de manera determinant en el procés d'ensenyament-aprenentatge, més concretament, en l'elecció del model de llengua que es presenta a l'aula per al desenvolupament de la competència comunicativa dels estudiants. En aquesta decisió tenen un paper primordial les actituds lingüístiques dels docents: les creences generals d'aquest col·lectiu, positives o negatives, condicionen la professió docent. De fet, en els darrers anys trobem investigacions vinculades al món educatiu, en especial, sobre població docent en actiu o en formació, dels diversos territoris plurilingües de l'Estat espanyol (Bellido, 2018; Campos Bandrés, 2015 i 2020; Gómez-Devís *et al.*, 2019).

El context valencià, diferent des de fa dècades de la resta del territori catalanoparlant (Gimeno i Gómez Molina, 2007; Gómez Molina, 2013), disposa de nombrosos estudis, com els impulsats per la Generalitat Valenciana sobre el coneixement i l'ús del valencià —el més recent en 2021— en la població general, o sobre la seua evolució des d'àmbits diferents (Mas Miralles, 2018; Vilà i Flors-Mas, 2018), i també relacionats amb les actituds dels parlants i amb el grau de conservació o desplaçament de les llengües implicades (Gimeno i Gómez, 2007; Gómez Molina, 2013; Casesnoves i Mas, 2016 i 2017; Buzón *et al.*, 2017; Buzón i Gómez-Devís, 2020).

En aquest punt, l'estudi que presentem s'incardina en el col·lectiu de futurs professors de castellà i valencià en l'educació secundària i té com a objectiu general observar i analitzar la confluència entre diversitat, llengua i educació a partir de les actituds lingüístiques —valoracions, idees i prejudicis— que els participants manifesten cap al valencià segons el grau d'estandardització (VE i VNE). En altres paraules, es vol esbrinar quins elements afavorixen o dificulten l'espai d'interacció educativa en matèria d'ensenyament de llengües primeres i segones amb dos propòsits específics:

a) Conèixer les avaluacions de la dimensió cognitiva (competència personal, estatus, prestigi professional, interacció comunicativa, tendència ideològica) i afectiva (atractiu personal i social, endogrup, solidaritat) amb la intenció de descobrir quin paper és assignat a cada modalitat.

b) Esbrinar quina varietat lingüística és percebuda com la més adequada segons l'àmbit d'ús, cosa que permetrà observar si la consciència lingüística o el prejudici es projecten amb una certa distribució funcional.

Pel que fa a les hipòtesis i segons els resultats d'estudis similars (Buzón *et al.*, 2017; Gómez-Devís *et al.*, 2019; Buzón i Gómez-Devís, 2020), s'han establert les següents:

— La varietat estàndard està relacionada amb l'estatus, amb els mitjans de comunicació i amb el poder, mentre que la no estàndard s'associa als valors intragrups de solidaritat i lleialtat lingüística; en conseqüència, la modalitat estàndard és més ben valorada en la dimensió cognitiva, com ara la competència (poder-persona), el prestigi professional, la classe social i l'estatus (poder-grup).

— La varietat no estàndard obté més bons resultats en la dimensió afectiva: atracció personal i social (solidaritat-persona i solidaritat-grup), grau d'identificació (solidaritat-grup), lleialtat i orgull lingüístics (solidaritat-grup).

En definitiva, el fet de considerar un col·lectiu amb un perfil formatiu i professional concret, docent de llengua i de literatura, en un marc normatiu gens estable —Llei 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià, i Llei 1/2024, de 27 de juny, de la Generalitat, per la qual es regula la llibertat educativa— aportarà dades que ens permetran mostrar el grau de predisposició i les capacitats desenvolupades per a la docència, actual i futura, de les llengües oficials a secundària i batxillerat.

2. ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES I PROFESSIÓ DOCENT

Les llengües són instruments vinculats a espais socials i culturals que no sols faciliten la comunicació humana, sinó que a més esdevenen un senyal d'identitat. El desenvolupament assolit per les ciències socials i humanes al llarg del segle xx ha proporcionat un entramat multidisciplinari que ha beneficiat els estudis d'interdependència i de complementarietat entre llengua i societat, en general, i de la sociolingüística moderna, en particular. A grans trets, aquest plantejament metodològic requereix la descripció de la llengua en ús per a poder estudiar, entre d'altres, la incidència de la categorització social del parlant i el context comunicatiu o les causes que motiven i mantenen la variació.

En aquest punt, l'estudi de les actituds lingüístiques comporta per a l'engranatge sociolingüístic esbrinar l'estatus i l'estima que incidiran en la «salut» d'una llengua o d'una varietat lingüística a partir de dades inestimables per a la comprensió de fenòmens com la variació, la consciència, la correcció i el prestigi lingüístics. En paraules de López-Morales (1989: 235):

[E]ntendemos la actitud como la acción o reacción misma —conducta—, la aceptación o el rechazo de un hecho lingüístico —y, por tanto, el uso o desuso de una variante, de una variedad o de una lengua—, que se produce por las creencias, favorables o adversas, hacia el hecho en cuestión; tales creencias provienen de los conocimientos lingüísticos y sociolingüísticos del hablante, es decir, de su conciencia sociolingüística —dimensión cognitiva— o de percepciones y

consideraciones relacionadas con la subjetividad y la emoción —dimensión afectiva— propias y de su comunidad de habla.

Així mateix, aquesta línia de recerca s'ha desenvolupat en escenaris educatius en els quals conviuen llengües oficials, cosa que no és cap novetat, i s'ha organitzat en dos grans blocs: *a)* treballs que analitzen les actituds dels estudiants cap a les llengües que parlen o estudien i *b)* estudis que se centren en les actituds del professorat davant les llengües que ensenyen o les varietats que els seus alumnes coneixen. D'acord amb aquesta tesi i observant l'àmbit català dels darrers cinc a set anys, assenyalem les publicacions de Casesnoves *et al.* (2019), Ianos *et al.* (2017 i 2020) i Sansó *et al.* (2020), referides als estudiants d'educació secundària; les de Casesnoves *et al.* (2016 i 2017) i Buzón i Gómez-Devís (2020), entre els universitaris, i les de Gómez-Devís *et al.* (2019) i Campos Bandrés (2020), pel que fa al col·lectiu docent en formació. Ambdues perspectives esdevenen essencials per a aconseguir una planificació lingüística ajustada que consoli-de l'objectiu de normalitzar una llengua i/o les seues varietats; en altres paraules, descobrir la connexió entre una varietat lingüística —grau d'estandardització— i la identitat, la personalitat o l'estereotip que es relacionen amb els parlants que la utilitzen.

3. MÈTODE I INSTRUMENT

L'assumpció que les actituds no poden deduir-se a partir de l'observació de la conducta dels parlants, «the mere observation of a behaviour is a poor indicator of the person's attitude and behavioral observation is rarely used as a measurement strategy» (Schwartz, 2008: 55), comporta l'ús de tècniques indirectes per a l'obtenció de dades. Una de les més emprades és l'aparellament de veus disfressades, que permet analitzar les reaccions subjectives dels informants cap a mostres lingüístiques emeses per usuaris de llengües o varietats lingüístiques diferents.

L'estudi pioner de Lambert (1964) observa les actituds envers el bilingüisme en el territori del Canadà amb l'objectiu de descobrir les concepcions particulars dels membres de la comunitat respecte dels que utilitzen una llengua o modalitat lingüística diferent. Es tracta d'obtenir valoracions que un jutge —oient— realitza en escoltar un fragment enregistrat per un locutor a partir de criteris afectius, socials i culturals que es disposen en l'enquesta i que s'organitzen mitjançant escales de diferenciació semàntica.

L'objectiu principal d'aquesta tècnica d'aparellament de veus disfressades és observar i avaluar la solidaritat, per una banda, i l'estatus o el prestigi, per l'altra. Pel que fa a la primera, fa referència al grau d'identificació amb una varietat o un grup lingüístic (sentiment d'identitat i de pertinença). En relació amb la segona, apella a la posició social, econòmica i simbòlica que els jutges —els participants— associen als parlants locutors. Per tant, en el primer cas, possibles trets per valorar són, per exemple, el grau de confiança, la simpatia, l'amabilitat, la generositat o el sentit de l'humor que inspiren cadascuna de les veus escoltades en la prova. Quant a la segona dimensió, es podria determinar en quina mesura l'informant creu que els parlants són intel·ligents, educats, responsables o refinats o estan capacitats per tenir èxit laboralment.

El cas valencià ha emprat aquesta tècnica i ha validat aquest mateix instrument en els treballs de Buzón *et al.* (2017), Buzón i Gómez-Devís (2020), Gómez-Devís *et al.* (2019) i Gómez Molina (2013). Pel que fa a l'estructura, a les pàgines inicials es consideren les variables sociològiques de la persona entrevistada i a continuació ha de valorar un conjunt de trenta-tres parells o binomis —escala de Likert de l'1 al 7— organitzats en dues dimensions:

— La *dimensió cognitiva* (competència personal, prestigi professional, estatus socioeconòmic). Inclou adjectius relacionats amb la competència (*intelligent - no intelligent, segur de si mateix - insegur...*), amb l'estatus (*urbà-rural, influent-insignificant, culte-ignorant...*), amb el prestigi professional (*treballador-malfaener, emprenedor-apocat, professió associada, identificació com a cap, identificació com a subordinat*), amb la interacció comunicativa (*clar-confús, convincent - no convincent*) i d'altres que no prenen en consideració el diferencial semàntic, sinó ideologies associades a les varietats dialectals (*valencianista, catalanista, progressista, autonomista*), les professions corresponents i la consciència sociolingüística —àmbits d'ús de cada modalitat lingüística (*adequació per a la ràdio i la TV, per a l'escola, per a la botiga, per al carrer, per a l'amistat, per a casa*).

— La *dimensió afectiva* (atractiu, solidaritat). Comprén adjectius relacionats amb l'atractiu personal (*simpàtic-antipàtic, divertit-avorrit, humil-orgullós, obert-tancat...*), amb l'atractiu social (*noble-egoista, generós-avariciós...*) i amb el grau d'identificació amb l'endogrup (identificació del locutor amb els amics i amb si mateix).

3.1. Població i mostra

Els seixanta-un individus que han avaluat les modalitats lingüístiques VE i VNE les coneixen bé. Tots són menors de trenta-un anys i han estat escolaritzats en els successius programes educatius de la Comunitat Valenciana (escola, institut i universitat). A més, la formació específica dels estudis universitaris superiors, de futurs docents de castellà i de valencià, garanteix un coneixement, un ús i una perspectiva de futur immillorables. Per altra banda, no tots els participants empenen el valencià amb regularitat —llengua habitual.

Així mateix, segons les dades facilitades per la Universitat de València, la població estudiada representa un grau de confiança del 95 % i el marge d'error de la mostra se situa en el 3,79 %, dada que implica un grau de fiabilitat i de representativitat excel·lent. A la taula 1 es pot veure la distribució dels seixanta-un participants segons variables sociolingüístiques.

3.2. Obtenció de les dades

La recollida dels materials es va realitzar en el curs acadèmic 2017-2018 entre els estudiants del Màster de Professorat, en les especialitats de castellà i valencià, de la Universitat de València. Els qüestionaris es van implementar en diverses sessions presen-

TAULA 1
Distribució de la mostra segons variables sociolingüístiques

Sexe/Gènere	hòmens	20	61
	dones	41	
Llengua habitual	castellà	26	
	valencià	28	
	ambdós	7	
Llengua materna	castellà	23	
	valencià	27	
	ambdós	11	
Residència	València ciutat i àrea metropolitana	37	
	altres àrees de la província de València	24	

FONT: Elaboració pròpia.

cials i els grups de participants en cada ocasió van ser reduïts. El procediment fou el següent: audició d'un text llegit (suport digital) en una de les modalitats lingüístiques (VE, VNE) i, seguidament, realització de l'enquesta. Una vegada tots els jutges anotaven les seues respostes, es presentà l'altra modalitat. Amb la finalitat d'evitar el biaix que pot provocar l'ordre de presentació dels enregistraments es van mostrar de manera aleatòria en cadascun dels passos. El text proposat és de caràcter narratiu i, per tal de controlar que el timbre de la veu —masculina o femenina— no condicionés les valoracions, sempre es va treballar amb locutores, una per modalitat lingüística. Com ja hem esmentat anteriorment, tant la tècnica com les gravacions emprades per a la recollida de les dades formen part de recerques anteriors i són detallades a Buzón *et al.* (2017: 289-295). El temps estimat per a completar el procés és de trenta minuts, aproximadament.

4. ANÀLISI DELS RESULTATS I DISCUSSIÓ

En primer lloc, cal tenir en compte que el tractament i l'anàlisi dels resultats per a les dues modalitats observades presenten una integritat i un índex de validesa elevats (taula 2).²

TAULA 2
Estadístiques de fiabilitat

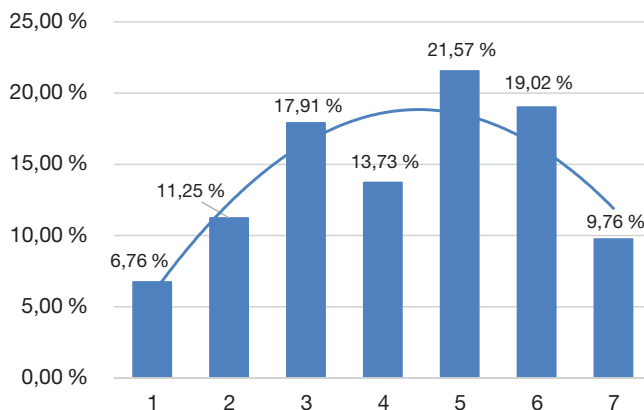
<i>Alfa de Cronbach</i>	<i>Nombre d'elements¹</i>
0,830	44

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

2. Aquesta quantitat inclou els trenta-tres binomis de les dimensions cognitiva i afectiva, a més d'altres aspectes, com ara la competència personal o el grau d'identificació.

El conjunt de les puntuacions globals consignades pels informants presenta, com era esperable, una distribució normal que es pot representar com una campana de Gauss (figura 1). En canvi, destaquen la vall a les puntuacions intermèdies (4, *Ni... ni...*) i el desplaçament de la valoració cap al 5 (*lleugerament B*), que indica una tendència generalitzada, en cas de neutralitat, a optar per la valoració més positiva.³

FIGURA 1
Freqüències relatives (%) de les puntuacions globals de tots els atributs

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

Si desenvolupem els resultats obtinguts en les puntuacions per varietats de valencià, podem observar que la tendència es manté en els dos casos, tot i que amb diferències notables. Tal com es pot comprovar a les figures 2 i 3, la modalitat VE magnifica aquesta tendència (la diferència entre el percentatge de puntuacions 5 i 4 és de quasi deu punts), mentre que la VNE és puntuada amb més freqüència i s'evita la valoració neutral tant cap amunt com, particularment, cap avall. Aquesta primera observació podria suggerir una major facilitat a puntuar cap a l'extrem negatiu l'altra modalitat, VNE.

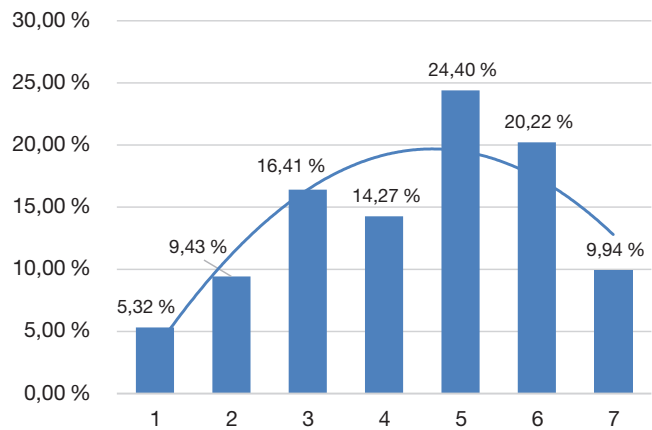
Des d'un punt de vista merament descriptiu i general, en canvi, les mitjanes de puntuacions de totes dues varietats se situen relativament pròximes al punt mitjà (4) i entre si (taula 3).

La comparació en les percepcions i les actituds dels futurs docents entre les dues varietats de valencià és més perceptible, des del punt de vista descriptiu, si comparem les mitjanes per atributs. Com es pot observar a la taula 4, entre els deu atributs de

3. Tot i que inicialment el tret positiu o negatiu dels parells o binomis es presenta de manera aleatòria a cada extrem de l'escala de Likert, abans de fer-ne les anàlisis estadístiques ha estat reorientat en sentit negatiu-positiu seguint l'ordre numèric creixent. La raó de la disposició aleatòria a l'enquesta ha estat inhibir en el jutge l'associació sistemàtica del caràcter positiu o negatiu de cada tret en els mateixos extrems.

FIGURA 2

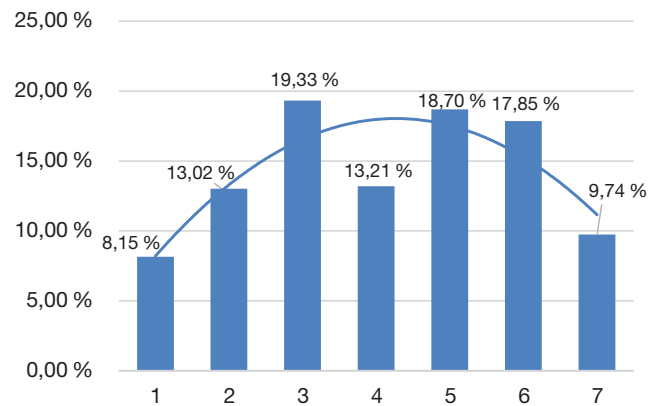
Freqüències relatives (%) de les puntuacions globals de tots els atributs en la VE

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

FIGURA 3

Freqüències relatives (%) de les puntuacions globals de tots els atributs en la VNE

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

TAULA 3

Mitjanes per varietat i mitjana global per a ambdues varietats

VE	VNE	Mitjana
4,45	4,17	4,315

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

TAULA 4

Mitjanes més altes per a VE comparades amb les de VNE i mitjana global

<i>Atributs</i>	<i>VE</i>	<i>VNE</i>	<i>Mitjana</i>
fosc/clar	5,80	4,31	5,06
maleducat/educat	5,79	4,26	5,03
irresponsable/responsable	5,72	4,57	5,15
adequació per a la ràdio i la TV	5,70	1,85	3,78
ignorant/culte	5,70	2,79	4,25
malfaener/treballador	5,59	4,33	4,96
ximple/intelligent	5,46	3,25	4,36
insegur / segur de si mateix	5,26	3,80	4,53
adequació per a l'escola	5,25	2,49	3,87
deshonest/honest	5,16	5,07	5,11

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

puntuació mitjana més elevada per a VE, els que destaquen des del punt de vista quantitatiu pertanyen majoritàriament a la dimensió cognitiva (ombrejats a les taules) respecte a tres, només, de la dimensió afectiva. Més específicament, tres dels deu atributs de la dimensió cognitiva pertanyen a l'àrea de la competència personal (*malfaener*, *ximple* i *insegur*), dos a la consciència sociolingüística (*adequació per a la ràdio i la TV* i *adequació per a l'escola*), un a la interacció comunicativa (*fosc*) i un a l'estatus (*ignorant*). Pel que fa a la dimensió afectiva, dos atributs pertanyen a l'àrea

TAULA 5

Mitjanes més baixes per a VE comparades amb les de VNE i mitjana global

<i>Atributs</i>	<i>VE</i>	<i>VNE</i>	<i>Mitjana</i>
adequació per a la botiga	3,74	5,15	4,62
avariciós/després	3,67	3,30	3,49
progressista/conservador	3,61	4,87	4,24
identificació com a subordinat	3,57	3,84	3,71
gasiu/generós	3,54	3,57	3,56
adequació per a la família	3,43	5,51	4,47
adequació per al carrer	3,31	5,93	4,62
adequació per a l'amistat	3,30	5,79	4,55
autonomista/centralista	3,23	4,57	3,90
dessaborit/graciós	3,00	4,34	3,67

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

de l'educació (*maleducat i irresponsable*) i l'altre a la del caràcter (*deshonest*). Pel fet d'haver estat puntuats alt, en general aquests atributs indiquen una primera imatge quantificada de la percepció i l'actitud positives dels informants respecte a la variant de valencià estàndard.

En referència als deu atributs amb la mitjana més baixa (és a dir, aquells puntuats més baix per a VE), la relació entre la dimensió cognitiva i l'afectiva es manté a favor de la primera (set respecte a tres). Dels set atributs de la dimensió cognitiva, quatre (*adequació per a la botiga, adequació per a la família, adequació per al carrer i adequació per a l'amistat*) pertanyen a l'àrea de la consciència social, dos (*progressista i autonomista*), a l'àrea de la ideologia, i l'últim (*identificació com a subordinat*), a la del prestigi professional. Dels tres atributs restants d'aquesta llista, tots de la dimensió afectiva, dos pertanyen a l'àrea de l'educació (*avariciós i gasiu*) i l'últim (*dessaborit*), a la del caràcter.

Com que el perfil de les percepcions i les actituds dels parlants envers les dues varietats de valencià ve marcat amb més intensitat per les puntuacions més diferenciades, s'han emprat precisament els atributs amb major diferència de mitjana com a base d'aplicació de proves d'anàlisi de la significació estadística de la diferència de mitjanes (ANOVA d'un factor i khi quadrat,⁴ taula 6).

TAULA 6
*Mitjanes i diferències de mitjanes, ANOVA i χ^2 dels atributs
amb una diferència de mitjana més gran*

Atributs	VE	VNE	VE-VNE	ANOVA	χ^2
adequació per a la ràdio i la TV	5,70	1,85	3,85	0,000 (**)	0,000 (**)
ignorant/culte	5,70	2,79	2,91	0,000 (**)	0,000 (**)
adequació per a l'escola	5,25	2,49	2,75	0,000 (**)	0,000 (**)
adequació per al carrer	3,31	5,93	2,62	0,000 (**)	0,170
adequació per a l'amistat	3,30	5,79	2,49	0,000 (**)	0,000 (**)
bast/refinat	4,97	2,66	2,31	0,000 (**)	0,000 (**)
ximple/intelligent	5,46	3,25	2,21	0,000 (**)	0,000 (**)
anticatalanista/catalanista	4,98	2,85	2,13	0,000 (**)	0,000 (**)
adequació per a la família	3,43	5,51	2,08	0,000 (**)	0,092
professió interpretada	4,25	2,18	2,07	0,000 (**)	0,000 (**)
rural/urbà	4,41	2,67	1,74	0,000 (**)	0,000 (**)
apocat/emprenedor	4,56	2,89	1,67	0,000 (**)	0,000 (**)
maleducat/educat	5,79	4,26	1,52	0,000 (**)	0,002 (*)

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

4. Indiquem amb (**) significacions estadístiques del 99 % i amb (*), del 95 %.

En primer lloc observem que, en els deu primers atributs, entre el VE i el VNE hi ha una diferència de mitjana de més de dos punts (només s'esmenten els que tenen una diferència de mitjana de més d'1,5 punts). Per a tots els atributs, l'ANOVA (prova F de Snedecor) indica una diferència de mitjanes estadísticament significativa, mentre que khi quadrat coincideix en onze casos (en deu dels quals al 99 %) i discrepa només en el cas dels atributs *adequació per al carrer* i *adequació per a la família*. Cal destacar que només dos atributs pertanyen a la dimensió afectiva (*bast* i *maleducat*), ambdós de l'àrea de l'educació.

La coincidència entre la llista d'atributs amb puntuacions més extremes per al VE (tant per dalt com per baix) i la de diferència de mitjanes més gran amb VNE és pràcticament total (llevat dels atributs *anticatalanista*, *professió interpretada*, *rural* i *apocat*), la qual cosa ens situa davant d'uns trets rellevants (i quasi tots ells, a més, avalats per significacions estadístiques de proves d'independència de mitjanes) en la definició del perfil perceptiu i actitudinal dels informants davant del VE respecte del VNE.

En aquest punt, convé conduir les anàlisis més enllà del terreny purament descriptiu i obtenir components principals (és a dir, classificacions dels atributs agrupats per proximitat i semblança en el patró de puntuacions a escala global) per varietats del valencià. Amb aquesta finalitat hem seleccionat com a conjunt d'atributs de partida de l'anàlisi factorial aquells que han obtingut significacions estadístiques del 99 % en els mètodes ANOVA i khi quadrat (independentment de les diferències de mitjanes) i hem anat depurant els atributs que maximitzen les comunalitats dels atributs i els valors de les proves KMO i Barlett en un procés iteratiu fins a obtenir un conjunt òptim d'atributs per a cada varietat del valencià.

Les anàlisis factorials empren la tècnica de reducció estadística de dades i permeten obtenir grups homogenis de variables (agrupacions d'atributs en components o agrupacions principals) que expliquen la major quantitat possible de variància de les puntuacions a diferents graus de capacitat explicativa. Així és possible obtenir, en primer lloc, agrupacions d'atributs el comportament dels quals és semblant o es troba correlacionat, i en segon lloc, diferents agrupacions el comportament de les quals està clarament diferenciat de la resta. D'aquesta manera, obtenim informacions jerarquitzades d'atributs que marquen el retrat del parlant de valencià (estàndard o no estàndard) amb diferent grau d'intensitat, nocions subconscients en la ment del jutge que identifiquen el parlant de valencià en funció de la varietat de parla emprada.

Els resultats de l'anàlisi factorial per al valencià estàndard suggereixen un total de set components o grups d'atributs amb diferent capacitat explicativa de la variància, de forma que només els tres primers superen el 53 % de la variància total inherent a les dades. El primer component, que és el que té més capacitat explicativa (31,13 % de la variància), està compost per cinc atributs (*malfaener*, *irresponsable*, *adequació per a l'escola*, *ximple* i *ignorant*), quatre dels quals pertanyen a la dimensió cognitiva i només un (*irresponsable*, $\overline{VE} = 5,72$; $\overline{VNE} = 4,57$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,15$) correspon a la dimensió afectiva. Malgrat la diversitat d'àrees dels atributs (competència personal, consciència social, estatus i educació), podem observar una noció comuna vinculada a una certa imatge de treball i de capacitat intel·lectual. Tots pertanyen al grup dels

TAULA 7

Anàlisi factorial (VE) d'atributs amb diferències significatives (99%) de mitjanes (ANOVA i χ^2)

<i>Matriu de component rotat⁴ per a VE respecte de VNE</i>							
	1	2	3	4	5	6	7
malfaener/treballador	0,797	0,106	0,201	0,190	-0,111		-0,155
irresponsable/responsable	0,764		0,290	0,177	0,199	-0,190	-0,148
adequació per a l'escola	0,749	0,113				0,394	0,120
ximple/intelligent	0,747	0,260	0,253		0,201		
ignorant/culte	0,591	0,384	0,366	0,258	0,113	-0,100	0,244
ambiciós/modest		0,792	-0,330		-0,142		
apocat/emprenedor	0,352	0,742	0,157		0,226		
insegur / segur de si mateix	0,354	0,623		0,438		0,270	0,109
identificació personal	0,192	0,517	0,450		0,172		0,481
egoista/noble	0,222		0,872			0,171	-0,104
presumptuós/senzill	0,114		0,828				
antipàtic/simpàtic	0,266	0,252	0,575		0,346	0,356	
professió interpretada	0,230	-0,124		0,836	0,118	-0,148	
dissuasiu/convincent		0,480		0,754		0,166	
anticatalanista/catalanista	0,182	0,153		0,120	0,826		
rural/urbà	0,304	0,348		0,139	-0,576	-0,315	
adequació per a l'amistat			0,287			0,868	
gasiu/generós	-0,193	0,145	-0,261				0,800
adequació per a la ràdio i la TV	0,497	-0,268		0,352	-0,134		0,541

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

deu atributs amb la mitjana més alta i, a més, tots han estat assenyalats pels mètodes ANOVA i les proves khi quadrat com a puntuats amb diferències de mitjanes estadísticament significatives. D'aquesta manera, la imatge intel·lectual i de capacitat de treball esdevé un pilar fonamental en la percepció i en l'actitud que els parlants tenen de la variant de valencià estàndard, específicament, amb valoracions pertanyents als extrems positius. Per tant, el valencià estàndard és percebut com a propi d'algú treballador, responsable, intelligent, culte i adequat per a l'escola.

El segon component, amb una capacitat explicativa del 13,28 %, està format per quatre atributs, amb una distribució més diversificada: dos pertanyen a la dimensió

5. Extracció per components principals. Convergència en la iteració 10. Variància total explicada = 77,35. Prova de KMO i de Barlett = 0,727 ($p = 0,000$). Els atributs analitzats s'han seleccionat mitjançant un procés iteratiu de maximització de les comunalitats (mínim 0,650) sobre la base d'aquells significatius del 99 % tant en l'ANOVA com en les proves χ^2 .

TAULA 8
Variància total explicada per l'anàlisi factorial (VE)

Component	Autovalors inicials		
	Total	% de variància	% acumulat
1	5,915	31,130	31,130
2	2,524	13,284	44,414
3	1,804	9,493	53,908
4	1,213	6,382	60,290
5	1,145	6,025	66,315
6	1,090	5,738	72,054
7	1,006	5,296	77,350

NOTA: Mètode d'obtenció: anàlisi de components principals. Només s'utilitzen els casos per als quals la varietat és VE en la fase d'anàlisi.

FONT: Elaboració pròpia, mitjançant el programa SPSS.

cognitiva (*apocat* i *insegur*, de competència personal) i dos, a l'afectiva (*ambiciós*, de l'àrea de l'educació, i *identificació personal*, de l'àrea de proximitat). Només *insegur* ($\overline{VE} = 5,26$; $\overline{VNE} = 3,80$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,46$) correspon al grup d'atributs amb una mitjana més alta per al VE, però tots han estat caracteritzats mitjançant anàlisis ANOVA i khi quadrat amb puntuacions diferents de les consignades per al VNE des d'un punt de vista estadísticament significatiu. La noció que sembla que hi ha al darrere del component és l'orientació a l'èxit, tret que caracteritzaria el parlant d'aquesta varietat de valencià com a més ambiciós (mitjana per al VE de 4,46 punts, respecte de 3,11 del VNE, amb una diferència entre totes dues d'1,36 punts), més emprenedor (4,56 de mitjana per al VE respecte de 2,89 del VNE, amb una diferència d'1,67 punts), molt més segur de si mateix que el parlant de VNE (amb una mitjana per al VE de 5,26 respecte de 3,8 de la varietat no estàndard) i més susceptible d'estimular la noció de proximitat de la identificació personal. És a dir, el parlant de VE és percebut com a més orientat a l'èxit que el de VNE.

El tercer component, amb una capacitat explicativa de la variància del 9,493 %, està format per tres atributs de la dimensió afectiva, tots tres de l'àrea del caràcter. Cap dels tres atributs no presenta una diferència de mitjana entre les dues varietats de valencià superior a 1,5 punts, però tots tres, a partir de l'ANOVA i de les proves de khi quadrat, presenten una diferència de mitjanes estadísticament significativa. L'agrupació dels tres atributs constitueix una noció o un component que podríem englobar dins de l'etiqueta *competència per a la interacció social*. Des d'aqueix punt de vista, i atenent les tendències consignables a les mitjanes i les diferències de mitjanes respectives, el parlant de valencià estàndard és percebut com a lleugerament menys noble que el de VNE ($\overline{VE} = 4,64$; $\overline{VNE} = 4,79$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 0,15$), molt menys senzill ($\overline{VE} = 4,44$; $\overline{VNE} = 5,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,41$) i menys simpàtic ($\overline{VE} = 4,48$; $\overline{VNE} = 4,92$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 0,44$); és a dir, el parlant de la VNE és més ben percebut i

inspira una actitud més positiva des del punt de vista de la competència per a la interacció social que el de la VE.

Els últims quatre components aporten més del 23 % de la variància restant. Tots els atributs implicats en aquests quatre components pertanyen a la dimensió cognitiva (llevat de *gasiu*, membre del seté component) i a diverses àrees dins d'aquesta. Tots han aparegut amb diferències estadístiques significatives de mitjanes tant en els respectius mètodes ANOVA com en les proves khi quadrat. Destaquen les percepcions de la VE com a pròpia d'un parlant amb més capacitat de convicció, més catalanista i urbà, menys adequat per a ser considerat un amic (el parlant de VNE és percebut amb molta diferència com a més adequat per a l'amistat, $\overline{VE} = ,30$; $\overline{VNE} = 5,79$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 2,49$, entre els cinc atributs amb una major diferència de mitjana), però molt més adequat per a la ràdio i la TV que el de VNE ($\overline{VE} = 5,70$; $\overline{VNE} = 1,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 3,85$, amb la diferència de mitjana més alta de tota la comparativa).

Les nocions darrere d'algunes d'aquestes agrupacions són més complicades de dibuixar perquè en alguns casos queden agrupats atributs que, en aparença, tenen poca familiaritat. És el cas de l'atribut *professió interpretada* junt a *dissuasiu*, o de l'últim component, ocupat per la parella d'atributs *gasiu* i *adequació per a la ràdio i la TV*. En el cas del quart component, podríem aventurar una vinculació de la capacitat de convicció amb professions de més prestigi mitjançant la noció de l'efecte de la credibilitat per associació, és a dir, com una manifestació particular de la tendència d'algunes persones a associar la credibilitat i la capacitat de persuasió en aquells que tenen una posició prestigiosa o un estatus social elevat.

Pel que fa al binomi *anticatalanista* i *rural* en el cinqué component, sembla que queda més clara la correlació entre la percepció de la variant de valencià estàndard com a prou més catalanista que la de valencià no estàndard ($\overline{VE} = 4,98$; $\overline{VNE} = 2,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 2,13$) i el caràcter més urbà i cosmopolita de la primera variant respecte de la segona ($\overline{VE} = 4,41$; $\overline{VNE} = 2,67$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 1,74$). Aquest resultat concorda amb la percepció dels estudiants de l'últim any de la titulació de Grau en Mestre/a d'Educació Primària (Gómez-Devís *et al.*, 2019: 144).

Cal destacar també la importància del sisé component, constituït exclusivament per l'atribut *adequació per a l'amistat*. En aquesta ocasió, les mitjanes ens informen d'una percepció generalitzada i (mitjançant ANOVA i khi quadrat) estadísticament significativa de la VNE com a més identificadora d'una amistat ($\overline{VE} = 3,30$; $\overline{VNE} = 5,79$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 2,49$). El VE és percebut com a més distant i menys propici per a una relació d'amistat. Aquestes dades coincideixen amb les dels futurs mestres (Gómez-Devís *et al.*, 2019: 145-146), així com entre les dels jòvens valencians d'entre dinou i trenta-quatre anys —universitaris / no universitaris— (Buzón i Gómez-Devís, 2020: 85).

Finalment, el seté component el podem englobar en la noció d'eficàcia en la comunicació, ja que aglutina el tret *gasiu* i el d'*adequació per a la ràdio i la TV* ($\overline{VE} = 5,70$; $\overline{VNE} = 1,85$; $|\overline{VE} - \overline{VNE}| = 3,85$). D'aquesta manera, aquest component podria indicar una noció de percepció de la competència comunicativa de la VE molt més elevada que la VNE. De fet, un estudi anterior sobre els mestres en formació indica que

«presentan una percepción del uso (del valenciano) estándar que insiste en el estigma social generalizado de una modalidad de lengua reservada esencialmente para ámbitos formales» (Gómez-Devís *et al.*, 2019: 146).

5. CONCLUSIONS

A mesura que avancem en l'estudi del contacte lingüístic i n'obtenim resultats, el debat sobre quins factors —socials o lingüístics— tenen més poder explicatiu va perdent intensitat. La interacció entre les estructures cognitives, les realitats socials i el material lingüístic és el que ens pot ajudar a predir d'una manera més ajustada què succeeix, com i per què. En essència, el repte per als investigadors és el de sempre: desxifrar la importància social del llenguatge. Per tant, per a aconseguir-ho, cal considerar els parlants i les ideologies lingüístiques inherents amb els seus canvis complexos.

En altres paraules, la percepció d'un estímul (en aquest cas, un fragment discursiu) activa una sèrie de valoracions dels participants (professorat de llengua i literatura en formació) que comportaran un posicionament envers diferents modalitats lingüístiques i els qui les empren, que pot determinar qüestions acadèmiques rellevants i, en conseqüència, les expectatives dels alumnes i de les seues famílies.

Aquest estudi presenta i analitza els resultats de 122 enquestes de futurs docents —estudiants del tram de capacitació pedagògica de l'educació secundària obligatòria i de batxillerat— a partir d'una tècnica d'aparellament de veus disfressades que gradua diferents atributs en virtut de la percepció que manifesten davant una mostra de valencià estàndard i no estàndard. Les dades recollides perfilen la imatge o l'actitud que es genera en el subconscient dels jutges —oients. En un primer moment, hem traçat un retrat merament descriptiu de les dues varietats en funció de les puntuacions mitjanes consignades a les enquestes per a cada atribut i hem obtingut grups de trets en els quals la mitjana és excepcionalment alta o baixa, o que presenten una diferència objectiva de mitjana més gran entre ambdues modalitats (més d'1,5 punts). Posteriorment, hem recorregut a models de reducció o classificació factorials exploratoris per a determinar l'existència de grups d'atributs que, associats nocionalment, presenten un comportament unificat i unitari tant des del punt de vista intern del grup com pel que fa a altres grups.

En primer lloc, d'una manera general, les puntuacions del VE són superiors i tendeixen més sovint als valors alts i afavoridors de la imatge que les del VNE, és a dir, a les percepcions positives dels atributs. Els estrats més negatius de tots els atributs, de mitjana, són escollits fins a tres punts percentuals amb més freqüència quan l'informant es troba davant la varietat de VNE. A partir del valor neutral, i específicament en l'estrat 5, es constata un augment notable en la freqüència de puntuacions a favor del VE. La visió general de la variant de VE és més positiva que la del VNE. Més concretament, hem constatat un patró de puntuació peculiar envers el VNE en les puntuacions intermèdies i, concretament, al voltant de la puntuació neutral (4). Així, si en el cas del VE, els informants, en el moment d'evitar la puntuació neutral, han op-

tat més sovint per la puntuació superior (5), hem constatat una freqüència més elevada del que era esperable en optar per l'estrat inferior (3) en el cas del VNE, la qual cosa podria indicar un cert prejudici envers aquesta variant de valencià.

En termes generals, a partir de les mitjanes i pel que fa a les puntuacions més positives, es pot afirmar que la varietat de VE és percebuda pels oients com a pròpia d'un parlant molt clar, educat, responsable, culte, adequat per a la ràdio i la TV, treballador, intelligent, segur de si mateix, adequat per a l'escola i honest. Tenen un pes específic elevat en aquesta actitud les àrees de competència personal i consciència sociolingüística de la dimensió cognitiva. Respecte de les puntuacions més negatives, el parlant de la varietat de valencià estàndard és percebut en general com a menys adequat per a la botiga; relativament avariç i progressista (davant de conservador); no gaire identificable com a subordinat; tirant a gasiu; relativament menys identificable com a adequat per a la família, el carrer i els amics; més autonomista que centralista, i lleugerament dessaborit.

Altres anàlisis ens han permès afinar la imatge i l'actitud que els futurs docents de castellà i de valencià es formen a partir de les percepcions que s'activen davant de la varietat de VE respecte de la de VNE. En particular, l'estudi dels atributs, la mitjana dels quals mostra una major diferència quantitativa entre variants lingüístiques i que han estat assenyalats per proves bivariables d'independència (ANOVA d'un factor i khi quadrat) com a caracteritzats per una diferència de mitjanes entre variants estadísticament significativa, ha remarcat algunes de les observacions ja avançades en les anàlisis descriptives de mitjanes i n'ha revelat altres de noves. En concret, es consolida la visió del parlant de VE com una persona extremament adequada per a la ràdio i la TV, molt culta i molt adequada per a l'escola, el carrer i l'amistat. D'altra banda, destaca la seua percepció com una persona refinada, intelligent i tirant a catalanista, notablement adequada per a la família i amb un prestigi professional notable. Amb una diferència de mitjanes ja inferior a dos punts respecte de la varietat de VNE, el VE és percebut com a més urbà, més propi d'algú emprenedor i molt educat. Aquesta percepció de la varietat lingüística estàndard com a més prestigiosa i preferible es pot trobar en estudis com el de González Benítez (2021) o Manjón-Cabeza (2020), ambdós sobre la predilecció de futurs docents pel castellà normatiu o estàndard sobre altres varietats de l'espanyol.

Quant a l'anàlisi factorial, destaca el monopoli pràcticament absolut de la dimensió cognitiva entre els atributs més caracteritzadors i diferenciadors de la variant de VE respecte a la de VNE. La noció vertebral del perfil de percepció i actitud respecte del VE està vinculada a la imatge del treball i a la capacitat intel·lectual per a dur-lo a terme. La noció més rellevant i que sembla marcar amb més intensitat la percepció del parlant de VE és, precisament, la seua capacitat de treball, responsabilitat, intel·ligència, formació culta i adequació a l'àmbit escolar.

En un segon nivell hi ha la noció d'orientació a l'èxit de la varietat de VE com un conglomerat d'atributs vinculats amb trets d'ambició, d'emprenedoria, de seguretat en un mateix i d'afinitat a la identificació personal. En tercer lloc destaquem la noció de competència per a la interacció social, envers la qual el parlant de VE sembla

presentar-se com a menys apte per a ser percebut com a menys noble, molt menys senzill i menys simpàtic que el de VNE.

Els últims components dibuixen alguns trets complementaris d'aquesta imatge de la varietat de VE envers el VNE. Destaquem la presència d'una sort d'efecte de credibilitat per associació que presentaria el parlant de VE com a més creïble i amb més competències de suggestió per associació amb un cert prestigi professional. A més, constatem la presència d'una correlació entre la percepció de la varietat de VE com a més propera al catalanisme i la seua percepció com a varietat més urbana. A l'últim, l'oient es manifesta més propens a percebre el parlant de VNE com a amic que el de VE, al qual sembla situar en un pla més intel·lectual, de més eficiència comunicativa i prestigi, però més allunyat de les emocions i de les relacions socials i, per tant, de la relació d'amistat. Novament, sembla que ens trobem davant del fenomen de compensació idealitzadora.

Una altra mirada que també dibuixa les perspectives futures en l'escena de la societat valenciana parteix de l'*Enquesta sobre el coneixement i ús social del valencià* (2021), de la qual destaquem les dades següents:

- Sols el 22 % dels participants coneixen la llei de plurilingüisme en el sistema educatiu valencià i la valoració mitjana és de 6,03 sobre 10.

- Només el 4,6 % dels enquestats estan assabentats de la creació de l'Oficina de Drets Lingüístics (ODL) i la valoren amb un 6,95 sobre 10.

- L'opinió sobre l'actuació de la Generalitat Valenciana respecte al foment del coneixement i l'ús del valencià és satisfactòria per al 33,6 %, indiferent per al 27,6 %, insatisfactòria per insuficient (se n'hauria de fer més) per a l'11,5 % i insatisfactòria per excessiva (en contra de la promoció del valencià) per al 6,2 %.

A manera de cloenda, els resultats de l'estudi mostren que, malgrat que el valencià està implantat en el sistema educatiu des de fa dècades (Llei d'ús i ensenyament del valencià, 1983), la percepció dels futurs professors de llengua i literatura (població més jove) cap a les varietats estàndard / no estàndard es pot alinear amb un ús diglòssic que deixa el VNE per als contextos menys formals i el VE, per als formals, principalment en l'àmbit educatiu. Com ja han apuntat Vila i Flors-Mas (2018: 25) «en algunes zones, el català continua ancorat a la llar i a les relacions de major proximitat social i la interrupció de la transmissió intergeneracional continua sent una realitat en certs indrets». En altres paraules, aquest escenari no pot considerar-se un cas particular del territori valencià. Hi ha veus que descriuen un retrocés del català a l'escola (Rosa Sensat, 2022) i, per tant, hem de plantejar com es poden reforçar les estratègies conjuntes des de les institucions i des de les escoles.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ASSOCIACIÓ DE MESTRES ROSA SENSAT (2022). *Conclusions 57a Escola d'Estiu Rosa Sensat: El català a l'escola* [en línia]. <<https://www.rosasensat.org/wp-content/uploads/2022/07/Conclusions-EE57.pdf>> [Consulta: febrer 2023].

- BELLIDO CALDUCH, T. C. (2018). *Estudio de los niveles de uso, valoración y actitudes lingüísticas hacia la lengua asturiana que muestran los futuros maestros: Implicaciones educativas y curriculares*. Tesis doctoral. Universitat d'Oviedo.
- BUZÓN, J. M.; GÓMEZ-DEVÍS, M.-B. (2020). «Llengües, jóvens i universitat: actituds lingüístiques a València ciutat i l'àrea metropolitana». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 30, p. 75-96. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.161>>.
- BUZÓN, J. M.; GÓMEZ-DEVÍS, M.-B.; GÓMEZ-MOLINA, J. R. (2017). *Actitudes lingüísticas en Valencia y su área metropolitana: Estudio longitudinal y análisis de tendencias*. València: Tirant lo Blanch.
- CAMPOS BANDRÉS, I. O. (2015). «Actitudes hacia el catalán del futuro profesorado aragonés de Educación Primaria». *Sintagma: Revista de Lingüística*, núm. 27, p. 43-59.
- (2020). «Estudio de las actitudes de los estudiantes de magisterio en Aragón hacia el catalán». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [en línia], núm. 30, p. 265-280. <<https://doi.org/10.2436/20.2504.01.171>>.
- CASESNOVES, R.; MAS, J. A. (2016). «Usos lingüístics i ideologia: què fan els universitaris valencians?». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 60, p. 113-139.
- (2017). «Ideology and language choice: Catalan-speaking university students». *Sociolinguistic Studies*, vol. 11, núm. 1, p. 107-129.
- CASESNOVES, R.; MAS, J. A.; TUDELA, A. (2019). «Primary and secondary factors in language maintenance in a medium-sized community language: Catalan in Spain». *International Journal of Bilingualism* [en línia], vol. 23, núm. 2, p. 525-552. <<https://doi.org/10.1177/1367006917745697>>.
- GENERALITAT VALENCIANA. CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT (2021). *Enquesta: Coneixement i ús social del valencià: Síntesi de resultats* [en línia]. <https://ceice.gva.es/documents/161863132/174616028/enquesta+ús+del+valencià+2021_web.pdf/6a3e6836-f136-bffc-8593-0381eedc297b?t=1674558043543> [Consulta: 11 febrer 2024].
- GIMENO-MENÉNDEZ, F.; GÓMEZ MOLINA, J. R. (2007). «Spanish and Catalan in the Community of Valencia». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 184, p. 95-107.
- GÓMEZ-DEVÍS, M.-B.; BUZÓN, J.; ALANDETE, M. (2019). «Escuela y diversidad lingüística: estudio de las actitudes lingüísticas de los futuros docentes valencianos». *Studia Romanica Posnaniensia* [en línia], vol. 46, núm. 4, p. 135-147. <<https://doi.org/10.14746/strop.2019.464.012>>.
- GÓMEZ MOLINA, J. R. (2013). «Actitudes lingüísticas en la comunidad de habla bilingüe de Valencia». A: MONTÓYA, B.; MAS, A. (ed.). *'Studia linguistica in honorem' Francisco Gimeno Menéndez*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant, p. 375-408.
- GONZÁLEZ BENÍTEZ, R. (2021). *Actitudes de posibles futuros docentes de ELE en la ULPGC hacia las variedades del español*. Treball de fi de grau. Universitat de Las Palmas de Gran Canaria.
- IANOS, M. A.; HUGUET, À.; JANÉS, J.; LAPRESTA, C. (2017). «Can language attitudes be improved? A longitudinal study of immigrant students in Catalonia (Spain)». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* [en línia], vol. 20, núm. 3, p. 331-345. <<https://doi.org/10.1080/13670050.2015.1051508>>.
- IANOS, M. A.; RUSU, A.; HUGUET, À.; LAPRESTA, C. (2020). «Implicit language attitudes in Catalonia (Spain): Investigating preferences for Catalan or Spanish using the implicit association test». *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [en línia], vol. 44, núm. 3. <<http://doi.org/10.1080/01434632.2020.1806857>>.

LAMBERT, W. (1964). *Social Psychology*. Nova Jersey: Prentice Hall.

«Llei 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* [en línia]. <https://dogv.gva.es/datos/2018/02/22/pdf/2018_1773.pdf> [Consulta: 28 febrer 2023].

«Llei 1/2024, de 27 de juny, de la Generalitat, per la qual es regula la llibertat educativa». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* [en línia]. <https://dogv.gva.es/datos/2024/06/28/pdf/2024_6326> [Consulta: juliol 2024].

LÓPEZ-MORALES, H. (1989). *Sociolingüística*. Madrid: Gredos.

MANJÓN-CABEZA CRUZ, A. (2020). «Valoraciones de futuros profesores de español hacia las variedades cultas de su lengua. Datos de Granada». *Estudis de Lingüística de la Universitat d'Alacant* [en línia], núm. 34, p. 131-152. <<https://doi.org/10.14198/ELUA2020.34.6>>.

MAS MIRALLES, A. (2018). «El valencià segons l'enquesta del SIES de 2015». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 28, p. 127-145.

SANSÓ, C.; PETREÑAS, C.; IANOS, M. A.; JANET, J.; HUGUET, À. (2020). «Análisis comparativo de las actitudes lingüísticas del alumnado de Educación Secundaria Obligatoria en la Franja de Aragón y Cataluña». *Revista de Psicología y Educación* [en línia], vol. 15, núm. 1, p. 16-29. <<https://doi.org/10.23923/rpye2020.01.183>>.

SCHWART, N. (2008). «Attitude measurement». A: CRANO, W. D.; PRISLIN, R. (ed.). *Attitudes and attitude change*. Nova York; Londres: Psychology Press, p. 41-60.

VILA, F. X.; FLORS-MAS, A. (2018). «Com es troba el català?». A: QUER BOSOR, J.; RUBIO, Q. (coord.). *El català al segle XXI: Un espai de trobada*. Barcelona: Fundació Carulla, p. 18-25. (La Nadala)